

Кафедра струнно-смичкових інструментів

Спеціальний інструмент контрабас (фах)

Освітній ступінь	бакалавр	<table border="1"><tr><td>Курс</td><td>1-4</td></tr><tr><td>Семестр</td><td>1-8</td></tr></table>	Курс	1-4	Семестр	1-8								
Курс	1-4													
Семестр	1-8													
Спеціальність	025 Музичне мистецтво													
Освітньо-професійна програма	«Оркестрові струнні інструменти: «Арфа», «Контрабас»													
Статус	<u>обов'язкова</u>	<table border="1"><tr><td>ECTS</td><td>21,5</td><td></td></tr><tr><td>Годин</td><td>645</td><td>9</td></tr><tr><td>Індивідуальні заняття</td><td>314</td><td>2</td></tr><tr><td>Самостійна робота</td><td>331</td><td>5</td></tr></table>	ECTS	21,5		Годин	645	9	Індивідуальні заняття	314	2	Самостійна робота	331	5
ECTS	21,5													
Годин	645	9												
Індивідуальні заняття	314	2												
Самостійна робота	331	5												
Форма контролю	<u>екзамен/</u> <u>атестаційний іспит</u>													

Інформація про викладача

ПІБ	Білоусов С.В. – старший викладач кафедри струнно-смичкових інструментів. Чайкін М.Б.– старший викладач кафедри струнно-смичкових інструментів.
Профіль викладача	
e-mail	strunni.nmau1@gmail.com

Анотація навчальної дисципліни

Навчальний курс «Спеціальний інструмент» (контрабас) є важливою складовою фахової підготовки студентів-виконавців, які по закінченню освітнього ступеня «Бакалавр» отримують кваліфікацію концертних виконавців: солістів, артистів оркестру, артистів камерного ансамблю. Відповідно, дисципліна передбачає засвоєння специфічних знань, умінь та навичок в об'ємі, який також необхідний для подальшої педагогічної діяльності молодих фахівців викладачів дитячих закладів мистецтв.

Мета – формування кваліфікованих і всебічно розвинутих виконавців-контрабасистів, які володіють художньою музично-виконавською майстерністю, відповідними знаннями та навичками, необхідними для здійснення самостійної професійної діяльності в галузі сольного та ансамблевого виконавства, у складі симфонічного та камерного оркестрів, а також контрабасової педагогіки.

Завдання– засвоєння комплексу професійних практичних і теоретичних знань, умінь, навичок, основних принципів контрабасового виконавства, які набуваються в процесі підготовки в класі під керівництвом викладача для майбутньої виконавської та педагогічної діяльності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен отримати такі компетентності:

- **знати:**
 - основні принципи школи гри на контрабасі ;
 - технічні прийоми гри та їх модифікації;
 - специфічні прийоми аутентичного виконання старовинної музики;
 - принципи виконання поліфонії на струнно-смичкових інструментах;
 - засоби художньої виразності, стилістичні особливості та їх застосування при виконанні творів різних жанрів та епох;
 - виконавський та інструктивний репертуар, а також спеціальну літературу;
 - принципи редагування та аналізу наявних редакцій з метою їх інноваційного практичного застосування;
 - творчі винаходи видатних українських та зарубіжних виконавців

- **вміти:**
 - відтворювати зміст музичного твору у повній відповідності до форми, стилю, жанру;
 - формувати та застосовувати комплекси засобів художньої виразності, які дозволяють яскраво та змістовно розкривати художню концепцію музичних творів;
 - володіти всіма прийомами гри на контрабасі: штрихами зв'язної та роздільної артикуляції, знайти раціональну художньо-виправдану аплікатуру, широкою динамічною та тембровою палітрою, мистецтвом витонченого філірування, акцентуації, фразування, тощо;
 - застосувати необхідні вправи для оволодіння складними технічними епізодами твору;
 - застосовувати прийоми аутентичного виконання старовинної музики;
 - виконувати поліфонічні твори на інструменті;
 - створювати власні редакції музичних творів;
 - грати у ансамблі, камерному ансамблі, симфонічному та камерному оркестрах;
 - вільно володіти усіма оркестровими прийомами на контрабасі (вміння підібрати аплікатуру, застосувати штрихову техніку, читати з листа.
 - знати усі оркестрові Solo і труднощі симфонічного і оперного репертуару шедеврів світового музичного мистецтва
 - аналізувати та рецензувати концертні виступи, а також власне виконання.

- **мати навички:**
 - основних принципів школи гри на контрабасі;
 - самостійного розбору музичного матеріалу;
 - кваліфікованого розуміння різноманітних музично-теоретичних питань, з якими пов'язане контрабасове виконавство;
 - грамотно застосовувати штрихові та артикуляційні засоби звукоутворення у контрабасовій літературі;
 - використовувати в професійній виконавській діяльності широкий контрабасовий репертуар;
 - використовувати набуті технічні та виражальні засоби у виконавській практиці.

Перелік тем

Модуль 1: Система роботи над інструктивним навчальним матеріалом

Змістовний модуль 1 Робота над гаммами, арпеджіо та подвійними нотами

Тема 1. Вивчення гам як невід'ємна складова технічного розвитку музиканта-виконавця.

Тема 2. Вивчення гам різними видами аплікатури, в тому числі з використанням відкритих струн. Техніка поєднання позицій.

Тема 3. Вивчення гам штрихами зв'язної та роздільної артикуляції. Розподіл смичка.

Тема 4. Особливості інтонування одноголосного звукоряду, арпеджіо та подвійних нот.

Тема 5. Розвиток віртуозності та методи виконання гам.

Змістовний модуль 2 Робота над етюдами/каприсами

Тема 1. Ознайомлення з етюдами/каприсами на різні види техніки. Аналіз змісту технічних завдань

Тема 2. Варіювання штрихів, використання допоміжних вправ з метою найбільш раціонального використання часу занять.

Тема 3. Художнє оформлення етюд/капрису, як віртуозного концертного твору.

Тема 4. Поглиблена робота над обраними творами за еталонами віртуозної гри. Відпрацювання координації рухів лівої та правої рук.

Змістовний модуль 3 *Вивчення етюдів/каприсів підвищеної складності*

Тема 1. Ознайомлення з етюдами/каприсами на різні види техніки. Аналіз змісту технічних завдань.

Тема 2. Варіювання штрихів, використання допоміжних вправ з метою найбільш раціонального використання часу занять.

Тема 3. Еталони віртуозної гри. Органічне поєднання художньої та технічної складових у виконанні каприсів та етюдів підвищеної складності.

Модуль 2: Робота над творами композиторів докласичної доби

Змістовний модуль 4 *Твори малої форми старовинних композиторів: п'єси різного жанрового походження*

Тема 1. Естетичні еталони кантিলени у старовинних творах.

Тема 2. Естетичні еталони віртуозної гри у старовинних творах.

Тема 3. Визначення комплексу елементів художньої виразності у відповідності до естетичних критеріїв минулого, стилістичні особливості виконання.

Тема 4. Виразальні можливості контрабасового звуку

Тема 5. Робота над фразуванням, як емоційної складової.

Змістовний модуль 5 *Твори крупної форми старовинних композиторів: циклічні твори, сонати та концерти*

Тема 1. Ознайомлення з існуючим педагогічно-концертним репертуаром старовинної музики.

Тема 2. Аналіз художніх та технічних завдань, обґрунтування вибору твору для ретельного опрацювання

Тема 3. Робота над аплікатурою. Принципи вибору аплікатурних варіантів для виконання кантиленних та віртуозних частин.

Тема 4. Визначення епізодів підвищеної складності та ретельне опрацювання кожного за допомогою відповідних вправ та етюдів.

Тема 5. Стилєві особливості виконання кантиленних частин, окреслення кола засобів художньої виразності відповідно до стилю.

Тема 6. Розуміння форми: поєднання окремих частин сонати у цілісний цикл, узгодження співвідношення темпів, зміни характеру.

Тема 7. Базові знання в ансамблевій грі.

Модуль 3: Робота над поліфонічними творами контрабасового репертуару

Змістовний модуль 6 *Специфіка виконання поліфонії на контрабасі*

Тема 1. Поліфонія: загальні поняття, види та специфіка відтворення поліфонічних закономірностей у виконанні на контрабасі.

Тема 2. Окреслення кола засобів художньої виразності у відповідності до стилю і жанру поліфонічних творів.

Змістовний модуль 7 *Й. С. Бах. Шість сюїт для віолончелі(контрабасу) соло, Г. Фріба Сюїта в старовинному стилі для контрабасу соло*

Тема 1. Жанр сюїти: роль прелюдії, походження та характеристика танців, історичне походження.

Тема 2. Еволюція естетичних еталонів виконання сюїт.

Тема 3. Ознайомлення з наявними редакціями та їх порівняльний аналіз.

Тема 4. Робота над складовими композиції: тип поліфонії, мотивна побудова, виявлення кульмінацій.

Тема 5. Індивідуальна корекція /редакція штрихів для відтворення голосоведення в поліфонії, робота над зручним розподіленням смичка, вибір аплікатури.

Тема 6. Робота над жанровими ознаками: визначення темпу, метро-ритмічна побудова, складові форми, виконання геміол, артикуляція.

Модуль 4: Жанр мініатюри

Змістовний модуль 8 *Робота над п'єсами рухливого та віртуозного характеру*

Тема 1. Аналіз нотного матеріалу. Визначення жанру, форми, характеру. Окреслення кола засобів художньої виразності .

Тема 2. Визначення епізодів найбільшої складності. Робота над окремими елементами техніки.

Тема 3. Методи засвоєння технічного матеріалу.

Тема 4. Робота над віртуозними п'єсами композиторів-контрабасистів XIX -XX ст.

Тема 5. Техніки правої руки. Робота над звуковидобуванням у віртуозних штрихах, розподіл смичка, з'єднання струн і зміна напрямку рухів смичка.

Тема 6. Робота над координацією рухів у виконанні складних групувань та технічних прийомів.

Змістовний модуль 9 Виконання кантиленної п'єси

Тема 1. Знання творів, які мають високе художнє значення в контрабасовому репертуарі та сприяють подальшому розвитку навичок гри на інструменті.

Тема 2. Робота з клавіром, знання фактури, гармонічний аналіз супроводу, взаємодія тематичного матеріалу з ритмічною структурою.

Тема 3. Робота над тембровою палітрою. Застосування різновидів *vibrato/ non vibrato*. Підвищений слуховий контроль за звуком, змінами смичка, поєднанням струн, плавними переходами пальців лівої руки.

Тема 4. Особливості «сольної» аплікатури. Перевага гри сильними пальцями (1-м, 2-м), підміна сусідніх пальців у позиціях.

Тема 5. Вміння виконувати мініатюру на високому художньому рівні, реалізація задуму композитора.

Модуль 5: Жанри середньої та крупної форми

Змістовний модуль 10 Робота над циклічними творами середньої та крупної форми

Тема 1. Ознайомлення з репертуаром циклічних жанрів середньої та крупної форми.

Тема 2. Специфіка вивчення творів циклічної форми. Робота над засобами художньої виразності, які віддзеркалюють стильові ознаки твору.

Тема 3. Втілення прийомів формотворення у різних жанрах циклічної форми.

Тема 4. План роботи над твором: аналіз структури, визначення сольних або ансамблевих завдань, тематичного матеріалу, визначення художніх та технічних завдань.

Тема 5. Програмність, стилізація в циклічних творах українських композиторів.

Тема 6. Аналіз нотного тексту, визначення найбільш складних епізодів. Системна робота над технічними частинами концерту.

Тема 7. Заключний етап – робота над художньою формою. Об'єднання вивченого матеріалу.

Змістовний модуль 11 Робота над жанром сонати

Тема 1. Ознайомлення з педагогічним та концертним репертуаром сонат для контрабасу з фортепіано. Вибір програми для поточного контрольного заходу за принципом рівня складності сонати.

Тема 2. План роботи над твором: аналіз ознак сонатного *allegro* (при наявності) визначення сольних або ансамблевих завдань, тематичного матеріалу, визначення художніх та технічних завдань.

Тема 3. Характерні ознаки романтизму у творах великої форми українських композиторів.

Тема 4. Аналіз нотного тексту, визначення найбільш складних епізодів. Системна робота над технічними частинами концерту.

Тема 5. Заключний етап – робота над художньою формою. Об'єднання вивченого матеріалу.

Змістовний модуль 12 Робота над учбово-педагогічним репертуаром крупної форми: жанр концерту

Тема 1. Ознайомлення з навчально-художнім репертуаром.

Тема 2. Формування навиків роботи над великою формою.

Тема 3. Аналіз нотного тексту, визначення найбільш складних епізодів. Системна робота над технічними частинами концерту.

Тема 4. Заключний етап – робота над художньою формою. Об'єднання вивченого матеріалу.

Змістовний модуль 13 Робота над концертом «віденського» класицизму

Тема 1. Виконавський план роботи над твором великої форми: аналіз структури, визначення частин і форми в цілому, виявлення кульмінаційних епізодів як логічне завершення розгортання матеріалу.

Тема 2. Стильові ознаки та еталони естетичних категорій епохи класицизму. Визначення засобів художньої виразності у відповідності до стилю.

Тема 3. Поєднання базових принципів гри, навичок, технічних завдань з художніми образами.

Тема 4. Роль каденцій у класичному концерті.

Тема 5. Робота з клавіром та партитурою. Усвідомлення ролі супроводу у формуванні музичного матеріалу.

Тема 6. Робота з концертмейстером. Остаточне відпрацювання твору в ансамблі, узгодження темпів, артикуляції, фразування, принципів мелізматика.

Змістовний модуль 14 Різностильові концерти XIX-XXI століть

Тема 1. Характерні ознаки концерту романтичної доби. Знання репертуару. Свідомий вибір твору для опрацювання, визначення кінцевої мети вивчення твору.

Тема 2. Усвідомлення типових ознак стилю епохи, національних композиторських шкіл та індивідуальних складових музичного твору.

Тема 3. Знання контрабасового концертного репертуару українських композиторів.

Тема 4. Вдосконалення навиків професійного розбору, системи планування виконання завдань, ефективності методів роботи над музичними творами.

Тема 5. Поєднання базових принципів гри, навичок, технічних завдань з художніми образами (редакція, аплікатура, звуковидобування, динаміка, застосування *vibrato*, штрихова палітра, принципи артикуляції тощо).

Тема 6. Подальша робота над розвитком віртуозності гри.

Форми та технології навчання

Дисципліна «Спеціальний інструмент (контрабас)» для студентів освітнього ступеня «Бакалавр» оркестрового факультету Академії складається з індивідуальних занять та великої частки годин для самостійної роботи та підготовки, а також включає контрольні заходи (технічний залік, самостійний технічний залік, академічний концерт, екзамен, атестаційний іспит) та обов'язкові концертні (публічні) виступи для набуття виконавського сценічного досвіду.

Навчальні ресурси

Нотний матеріал відповідного контрабасового репертуару, музикознавча та методична література за фахом представлені у вільному доступі в бібліотеці та читальній залі Академії, інтернет-ресурси. Репетиційні приміщення в навчальних аудиторіях, концертних залах Академії надається для проведення занять, репетицій та концертних виступів відповідно розкладу. За умови дистанційного навчання під час карантину або форс мажорних обставин, всі необхідні для вивчення навчальної дисципліни основні та додаткові матеріали студенти можуть знаходити на сайті бібліотеки Академії <http://lib.knmau.com.ua>. Програми контрольних заходів у формі концертного виступу студентів через посилання на YOUTUBE надсилаються на офіційну електронну адресу кафедри strunni.nmaul@gmail.com.

Кожний змістовний модуль може бути використаний викладачем на будь якому етапі роботи зі студентом протягом I-VIII семестрів. Індивідуальні перспективні та поточні плани роботи складаються викладачем у відповідності до програмних вимог з урахуванням професійних можливостей та рівня підготовки кожного студента.

Зведена таблиця програмних вимог

технічних заліків, академічних концертів та іспитів зі спеціального інструменту «Контрабас»

Освітній ступінь БАКАЛАВР					
№	Контр.захід	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс
1 семестр	Технічний Залік	Гама у різних аплікатурних та штрихових варіантах. Різні види арпеджіо. Подвійні ноти (терції, сексти, октави). Два етюди/каприси на різні види техніки.	Самостійний Т/Залік Гама у різних аплікатурних та штрихових варіантах. Різні види арпеджіо. Подвійні ноти (терції, сексти, октави). Два етюди/каприси на різні види техніки.	Самостійний Т/Залік Гама у різних аплікатурних та штрихових варіантах. Різні види арпеджіо. Подвійні ноти (терції, сексти, октави). Два етюди/каприси на різні види техніки.	Самостійний Т/Залік Гама у різних аплікатурних та штрихових варіантах. Різні види арпеджіо. Подвійні ноти (терції, сексти, октави). Два етюди/каприси на різні види техніки.
	Академ	-----	Дві-три різнохарактерні П'єси/Соната/Варіації / Циклічні твори	Дві-три різнохарактерні П'єси/Соната/Варіації / Циклічні твори	Дві-три різнохарактерні П'єси/Соната/Варіації / Циклічні твори
	Екзамен	Старовинна соната	1. Соната / Концерт (перша, або друга та третя частини) 2. Поліфонія для віолончелі соло (дві різнохарактерні частини).	1. Соната / Концерт (перша, або друга та третя частини) 2. Поліфонія для віолончелі соло (дві різнохарактерні частини).	1. Класичний концерт (перша, або друга та третя частини) 2. Поліфонія для віолончелі соло (дві різнохарактерні частини).

2 семестр	Т/Залік	Гама у різних аплікатурних та штрихових варіантах. Різні види арпеджіо. Подвійні ноти (терції, сексти, октави). Два етюди/каприси на різні види техніки.	Гама у різних аплікатурних та штрихових варіантах. Різні види арпеджіо. Подвійні ноти (терції, сексти, октави). Два етюди/каприси на різні види техніки.	Гама у різних аплікатурних та штрихових варіантах. Різні види арпеджіо. Подвійні ноти (терції, сексти, октави). Два етюди/каприси на різні види техніки.	-----
	Академ	Дві-три різнохарактерні П'єси/Соната/Варіації / Циклічні твори	Дві-три різнохарактерні П'єси/Соната/Варіації / Циклічні твори	Дві-три різнохарактерні П'єси/Соната/Варіації / Циклічні твори	Дві п'єси (віртуозна та кантиленна)
	Екзамен	1. Поліфонія для віолончелі соло (дві різнохарактерні частини). 2. Концерт (перша, або друга та третя частини).	1. Поліфонія для віолончелі соло (дві різнохарактерні частини). 2. Концерт (перша, або друга та третя частини).	1. Поліфонія для віолончелі соло (дві різнохарактерні частини). 2. Концерт (перша, або друга та третя частини).	-----
	Атестаційний іспит				1. Концерт XIX-XXI ст. (перша, або друга та третя частини) ----- 2. Поліфонія для віолончелі соло (дві різнохарактерні частини). ----- 3. Дві п'єси (віртуозна та кантиленна) Одна з них українського композитора!

Методи контролю

1. Попередній контроль.

На перших етапах опрацювання програми ЗМ, викладач виявляє рівень знань, умінь і навичок студентів для вивчення обраного твору - співвідношення складності твору з професійними можливостями студентів.

2. Поточний контроль.

Викладач здійснює постійний контроль під час практичних занять з метою перевірки засвоєння попереднього матеріалу, виявлення проблем та усунення недоліків.

3. Технічний залік та академічний концерт.

Студенти виконують програмні вимоги даних контрольних заходів перед кафедрою та отримують зауваження та рекомендації для подальшої роботи.

4. Міжсеместровий та підсумковий контроль.

Екзамен/атестаційний іспит у період зимової та літньої сесій оцінює кафедральна комісія/атестаційна комісія, враховуючи професійний та творчий розвиток студентів дисципліни «Спеціальний інструмент» освітнього ступеню «Бакалавр».

Система оцінювання

Семестри 1-8

№ з/п	Контрольний захід оцінювання	Всього %
1.	Технічний залік/самостійний технічний залік	20

2.	Академічний концерт	20
3.	Екзамен	20
4.	Участь у концерті класу, кафедри тощо.	15
5.	Участь у конкурсі, фестивалі тощо	15
6.	Атестаційний іспит	10
	Всього	100

Критерії оцінювання знань студентів:

Оцінка «відмінно»:

- Яскрава гра студента із якісною реалізацією всіх технологічних компонентів виконавської майстерності: досконала інтонація, культура штрихів, виразна динаміка, блискуча техніка, відчуття форми та стилю творів, сценічний артистизм тощо.

Оцінка «добре»:

- Переконливий виступ студента, але з наявністю деяких недоліків: текстові неточності, недосконала інтонація, недостатня динамічна виразність.
- У виконанні наявні виконавські недоліки, хоча програма відповідає за складністю підготовці студента: непереконливе відтворення стилевих особливостей твору, неохайна інтонація, погана динамічна виразність, не відтворена форма твору, пасивний емоційний стан тощо.

Оцінка «задовільно»:

- Наявність суттєвих погрешностей у грі виконавця: погано вивчений текст твору, помилки у техніці, погана інтонація, відсутня динаміка, погане відчуття ансамблю, аморфність у формі тощо.
- Погане виконання та повна відсутність власного відношення до якості гри та виконуваних творів: дуже погано вивчений текст, недостатня змістовність володіння засобами музичної виразності, порушення формотворення, метроритмічної структури.

Оцінка «незадовільно»:

- Програма виконана не в повному обсязі. Обмеженість музичних та технічних здібностей.
- Студент не засвоїв матеріал програми внаслідок порушення навчальної дисципліни та неприпустимого ставлення до предмета.

Інклюзивне навчання

Навчальна дисципліна може викладатися студентам з особливими освітніми потребами.

Неформальна освіта

Передбачається участь студентів у міжнародних та всеукраїнських конкурсах, фестивалях, концертних програмах, благодійних музичних акціях, участь у майстер класах та стажування у літніх музичних школах/академіях; пасивна та активна участь у міжнародних, всеукраїнських та кафедральних конференціях, круглих столах; відвідування культурно-мистецьких заходів, театрів, мистецьких експозицій, виставок тощо.

Рекомендована література

1. Астров А. Деятель русской музыкальной культуры С. А. Кусевицкий. – Л., 1985.
2. Александрова Н. Г. Основные типы музыкального интонирования в украинской камерно-инструментальной музыке 80-х годов.: Автореф. дис. канд. искусствоведения: 17.00.02. / Киев. гос. консерватория им. П. И. Чайковского. Киев, 1987. 15 с.
3. Асафьев Б. Музыкальная форма как процесс. Москва: Музыка, 1971. 376 с.
4. Бездельев В. Новые приёмы игры на контрабасе. – М., 1969.
5. Брюн П. История струнного контрабаса (Brun P. Histoire des contrabasses a cordes). – Париж, 1982.
6. Брюн П. История контрабаса (Brun P. A Histoire of the double bass). –1989.
7. Варнеке Ф. Контрабас (Warneke Fridrich Der Kontrabass) – Гамбург, 1909.

8. Гайдош М. Словник контрабасиста. – Кромериж, 1994.
9. Гарбузов Н. Зонная природа темпа и ритма. Москва: Музыка, 1950. 72 с.
10. Гинзбург Л. История виолончельного искусства. Москва: Музыка, 1950. 312 с. Кн.1
11. Гинзбург Л. История виолончельного искусства. Москва: Музыка, 1978. 312 с. Кн.4
12. Гинзбург Л. О работе над музыкальным произведением. Москва: Музыка, 1968. 112 с.
13. Григорьев В. Методические взгляды Ю. И. Янкелевича // Янкелевич Ю. Педагогическое наследие. Москва.: Музыка, 1983. С. 6-59.
14. Гозенпуд А. Краткий оперный словарь. Изд. «Музычна Україна», 1986.
15. Друскин М.(редактор-составитель). 100 опер. История создания. Сюжет. Музыка. // Изд. «Музыка», Л., 1964
16. Журнал Международного общества контрабасистов (ISB) – США
17. Журнал Международного общества контрабасистов «Мир контрабаса» (Bass World) – США
18. Журнал «Оркестр» (Das Orchester) – Німеччина
19. Журнал «Контрабасист» (Double Bassist) – Англія
20. Зюскинд П. Контрабас. 1980
21. Кугель М. Шедевры инструментальной музыки. Книга 1, Книга 2, К.: 2009. 195 с.
22. Контрабас. История и методика. (Сост. Доброхотов) – М., 1974.
23. Лучанко О. Комунікативність партії сколюючого контрабасу в жанрі концерту// наукові записки ТНПУ. Мистецтвознавство. Тенюпіль, 2006.-С.84-89
24. Майер А. Концертная музыка для контрабаса в венской классике. – 1969.
25. Милушкин А., Домашевич М. Полная школа-самоучитель для контрабаса. 3 части. – М., 1928; 1929; 1930.
26. Милушкин А. Школа для контрабаса. – М., 1933.
27. Михно А. Джованни Боттезини. Жизнь и творчество. – М., 1973; 1982.
28. Музыкальная энциклопедия в шести томах. – М., 1973-1982.
29. Окань Г. Школа навчання гри на контрабасі: [навчальний посібник] / Дніпропетровська консерваторія імені М. Глінки. - Дніпропетровськ : Ліра, 2013. - 144 с.
30. Палшков Б. Особливості звуковидобування та інтонування на альті. – «Музична Україна», К.,1982
31. Планьявский А. История контрабаса. – Тутцинг, 1970
32. Планьявский А. Виолоне – контрабас барокко. – Тутцинг, 1998.
33. Раков Л. В. История контрабасового искусства. – М.: Композитор, 2004.
34. Раков Л. Контрабас в симфонической, оперной и камерной музыке конца XIX – XX вв.: Дис. канд. искусствоведения, 1980.
35. Раков Л. Отечественное контрабасовое искусство 70-80-е годы. – М., 1993.
36. Раков Л. Школа начального обучения игре на контрабасе. – М., 1978; 1985.
37. Раков Л. Школа контрабасиста. – М., 1997.
38. Раков Л. Контрабас в симфонической, оперной и камерной музыке конца XIX-XX вв. (диссертация, канд., 1980)
39. Савченко Н. Школа игры на контрабасе (на основе новой аппликатурной системы). – Тбилиси, 1969.
40. Струве Б. Вибрация как исполнительский навык при игре на струнных инструментах (преимущественно на виолончели). Ленинград. Москва, 1933. 62 с.
41. Стоковский Л. Музыка для всех нас. Москва: Сов. композитор, 1959. 215 с.
42. Струве Б. Типовые формы постановки рук у инструменталистов (смычковая группа). Москва: Музгиз, 1932. 228 с.
43. Столярчук Б. Контрабасисти України. Енциклопедичний довідник. Рівне, 2007.
44. Симандл Ф. Новая школа игры на контрабасе. – Хайльброн, 1874.
45. Талалай Б. Психофизиологические вопросы развития исполнительской моторики виолончелистов// Исполнительское искусство: виолончель, контрабас: Сборник трудов. Вып.99. ГМПИ им.Гнесиных. Москва, 1988. С.41-59
46. Хоменко В. Новая аппликатура гамм и арпеджио для контрабаса. – М., 1953; 1980.
47. Штейнгаузен Ф. Физиология ведения смычка. Москва: ПТОМОНО, 1930. 107 с.
48. Щелкановцева Е. М. Сюиты для виолончели соло И. С. Баха. Москва: Музыка, 1997. 112 с.
49. Юцевич Ю. Словник музичних термінів. – «Музична Україна», К.-1977.
50. Янкелевич Ю. Педагогическое наследие. Москва: Музыка, 1983. 253 с.
51. Pelczar T. Kontrabas od A do Z. – Polskie Wydawnictwo muzyczne, 1974

52. Trumpf K. Johann-Matthias Sperger (1750-1812). Leben und Werk. – Mainz, 2021
53. Brun P. Histoire des contrabasses à cordes. – Paris, 1989.
54. Brun P. A History of the double bass. - 1989.
55. Gajdos M. Slovník Kontrabasistu. – Кромерж (ц), 1994.
56. Gaidos M. Die Bedeutung der Prager Schule für die Pädagogik des Kontrabasses. Кромерж (ц), 1991.
57. Madensky E. Etwas über Kontrabassspiel Musik // Pedagogische Zeitschrift, № 3.
58. Meier Adokf. Konzertante Musik für Kontrabass in den Wiener Klassik Musikverlag Emil Katzbichler. – 1969.
59. Planyavsky A. Geschichte des Kontrabasses. – Тутцинг, 1970.
60. Planyavsky A. Der Barockkontrabass Violone. – Тутцинг, 1998.
61. Simandl, Franz. Neueste Methode des Kontrabassspiel. – Wien, 1874.
62. Warneke Fridrich. Der Kontrabass. – Hamburg, 1909.

Інтернет-ресурси:

1. IMSLP - Petrucci Music Library (нотная википедия)
http://imslp.org/wiki/IMSLP:View_Genres
2. Sheet Music Plus www.sheetmusicplus.com
3. ScorSer
<http://ru.scorser.com/Catalog/0.html>
4. Music Student
<http://musstudent.ru>
5. Нотный архив
<http://www.muzlibrary.ru/>
6. Новая музыкальная библиотека
<http://www.muzlibrary.ru/>
7. Публичная нотная электронная библиотека
<http://www.ecosvit.org/bibl>
8. Нотный архив Бориса Тараканова
<http://notes.tarakanov.net/>
9. OrpheusLib - Библиотека Нот и Музыкальной Литературы
<http://lib-notes.orpheusmusic.ru>
10. Kreuzsch- Sheet Music
<http://kreusch-sheet-music.net>
11. Classical- scores.com
<http://www.classical-scores.com/free/index.php>
12. Music-scores.com - classical sheet music <http://www.music-scores.com/>
13. Music for the Nation: American Sheet Music <http://memory.loc.gov/ammem/musshhtml/musshhome.html>
14. The Juilliard Manuscript Collection
<http://www.juilliardmanuscriptcollection.org/>
15. Научная музыкальная библиотека им. С. И. Танеева
<http://www.mosconsv.ru/ru/groups.aspx?id=120422>
16. Санкт-Петербургская государственная консерватория им. Н.А. Римского-Корсакова
<http://biblio.conservatory.ru>
17. Видавництво «Гроно», яке пропонує нотну літературу, книги та навчально-методичні посібники для дитячих шкіл мистецтв, музичних шкіл, вищих навчальних закладів культури та мистецтв I-IV рівнів акредитації.
<http://composersukraine.org/index.php?id=2351>